

Op de koffie bij Nicolaas van Hoorn

Hof Noordbeek in de Walcherse Arkadia

JACO SIMONS

De beschrijving van de bewonersgeschiedenis van een, in dit geval, voormalige buitenplaats is het resultaat van het ontrafelen van een grote hoeveelheid in archieven gevonden feiten en cijfers. Helaas ervaar je zelden een 'persoonlijke band' met één van de vaak vele eigenaren die in de loop der tijd de revue zijn gepasseerd. Dankzij het boek *Walcherse Arkadia* van de Vlissingse predikant Mattheus Gargon krijgen we wél enkele persoonlijke indrukken van een eigenaar. In dit artikel staat Nicolaas van Hoorn van de West-Souburgse buitenplaats Noordbeek centraal. Gargons lange passage over deze hof en zijn eigenaar krijgt hier een belangrijke plaats en is voor een groot gedeelte weergegeven.

De Van Hoorns

Om Gargons verhaal over Noordbeek in de juiste context te kunnen plaatsen, moeten we eerst inzicht krijgen in de regentenfamilie Van Hoorn en haar landgoed in West-Souburg.

Hoewel de familienaam wellicht anders doet vermoeden, waren de Van Hoorns niet afkomstig uit de Noord-Hollandse plaats aan het IJsselmeer. Hun afkomst moeten we juist in de Zuidelijke Nederlanden zoeken, namelijk in Vlaanderen. Het was de in 1571 geboren Cornelis Nicolaaszoon van Hoorn die zijn geboortegrond noodgedwongen moest verlaten omdat hij daar werd vervolgd om godsdienstige redenen. Cornelis van Hoorn vestigde zich in Zeeland en werd in 1603 ingeschreven als poorter in Vlissingen. Hij wordt gezien als stamvader van de Vlissingse tak van deze familie. Het geslacht Van Hoorn zou in de loop der eeuwen uitgroeien tot een invloedrijke magistraatfamilie. Op een enkele uitzondering na bekleedden alle telgen hoge

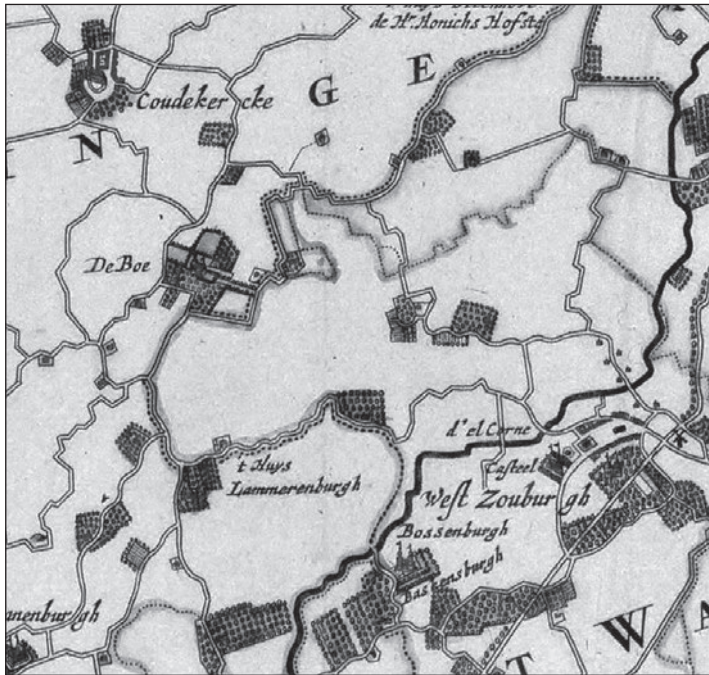

Titelpagina van de *Walcherse Arkadia*, Mattheus Gargon

posten binnen stadsregeringen of hadden de Van Hoorns een hoge militaire rang. "Steeds in dienst van stad of land", zoals Didericus van Epen schrijft in zijn boekje *Het geslacht Van Hoorn*.

Jacob

Cornelis van Hoorn trouwde in 1627 met de veel jongere Levina Timmermans. Samen kregen zij een drietal kinderen. Jacob, de oudste van het stel, zou in het derde kwart van de zeventiende eeuw Noordbeek laten verrijzen en kan dus de geschiedenisboeken ingaan als de bouwheer van deze zogeheten lusthof. Noordbeek was gelegen in de ambachtsheerlijkheid van West-Souburg ter hoogte van de kruising van de huidige Jacoba van Beierenweg en de Zuidbeekseweg. Dat is even ten zuidoosten van het roemrijke landgoed Der Boede. Jacob van Hoorn werd in 1629 in Vlissingen geboren. Aanvankelijk maakte hij carrière binnen de krijgsmacht. Al voor zijn dertigste was Jacob luitenant-kolonel. Daarna volgde zijn politieke leven. Nadat hij in het stadsbestuur van Vlissingen er-

Visscher/Romankaart van Walcheren, 1655

varing had opgedaan als raad en schepen werd hij in 1674 voor een periode van twee jaar benoemd tot burgemeester van de havenstad. In 1676 werd deze aanstelling herhaald. In de tussentijd had Van Hoorn een functie bemachtigd bij de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), als bewindhebber van de Kamer Zeeland.

Omdat zowel zijn eerste als zijn tweede vrouw vroegtijdig het leven lieten, huwde Jacob in 1680 voor de derde keer. De gelukkige was Wilhelmina Henriette Heylersich, dochter van de secretaris van stadhouder prins Willem II.

De eerst bekende transactie van onroerend goed deed Van Hoorn op 25-jarige leeftijd. Hij kocht de boerderij en het omliggende land van Andries Wisse en Johanna Crijns, met een totale grootte van bijna vierenvolfe hectare. Rondom deze plek zou later buitenplaats Noordbeek gestalte gaan krijgen.

De opbouw van het grote buitenverblijf Noordbeek ontstond geleidelijk aan. Verspreid over verschillende jaren deed Van Hoorn een reeks grondaankopen in West-Souburg, zo blijkt uit transportakten uit het oudrechterlijk archief van die ambachtsheerlijkheid. Het herenhuis moest de basis

gaan vormen van de gehele hof. Dat pand zou gerealiseerd worden op een stuk zaailand dat Jacob in 1661 kocht van een telg uit een voorname familie, Johan Schot(te). Of Van Hoorn gelijk overging tot bouwen is waarschijnlijk niet meer te achterhalen. Het is best mogelijk dat het herenhuis pas een aantal jaren later werd opgetrokken.

Van Hoorn kocht in 1683 nog een nabijgelegen boerderij van de nabestaanden van de Vlissingse koopman Adriaan Gijl en gaf deze de naam Zuidbeek. Vanaf die tijd zou Zuidbeek in één adem genoemd blijven worden met de wat noordelijker gelegen buitenplaats.

Boerderij Zuidbeek bestaat nog steeds en bevindt zich, uiteraard, aan de Zuidbeekseweg. Boerderij Noordbeek, die vroeger onderdeel uitmaakte van de buitenplaats Noordbeek, ligt aan de Jacoba van Beierenweg omdat de Noordbeekseweg eens een naamswijziging onderging.

Nicolaas, heer van Koudekerke

Na het overlijden van Jacob van Hoorn in 1692 werd zijn weduwe eigenaresse. Zij besloot in 1700 dat Noordbeek, conform haar mans wil, op naam van Jacobs oudste zoon

– voortgekomen uit zijn eerste huwelijk – moest komen te staan. Zo kreeg Nicolaas van Hoorn het landgoed in handen.

Nicolaas werd in 1652 in Vlissingen geboren en verloor zijn moeder al op tweejarige leeftijd. Achttien jaar later nam hij zitting in de raad van zijn geboortestad. Net als zijn vader werd hij later schepen en burgemeester. In het laatste ambt werd hij maar liefst zeven keer aangesteld.

Vanaf 21 september 1708 mocht de toen 57-jarige Nicolaas zich heer van Koudekerke noemen. De ambachtsheerlijkheid Koudekerke verwierf hij door deze te kopen van de stad Vlissingen. Niet toevallig was hij van die plaats burgemeester.

Van Hoorn was naast zijn werk als stadsbestuurder actief binnen de VOC en hij bekleedde de functie van gecommitteerde bij de Staten-Generaal; een drukbezet man, zo kunnen we concluderen. Hij stierf op de zeker voor die tijd hoge leeftijd van 82 jaar.

Tijdens Nicolaas' VOC-tijd rolde er een schip van de helling van de werf in Middelburg, dat werd genoemd naar Van Hoorns buitenplaats. De 'Noordbeek' voer vanaf 1707 naar de Oost en verging in 1730 bij de Molukse eilanden.

De auteur van de Walcherse Arkadia

Dit jaar (2015) is het precies 300 jaar geleden dat Mattheus Gargon het eerste deel van zijn Walcherse Arkadia publiceerde (1715). Het tweede deel volgde twee jaar later. De auteur biedt ons in zijn weliswaar te zoete en stichtelijke werk toch een vermakelijk beeld van het eiland Walcheren in het begin van de achttiende eeuw. Hoewel fictie en feiten door elkaar lopen, kunnen we stellen dat het verhaal over Noordbeek de ontmoeting beschrijft tussen Gargon en Van Hoorn. In plaats van zichzelf, voert de auteur in verhalende trant een aantal hoofdpersonen ten tonele. Het zijn Ewoud, Heerman, Floris, Isabelle en Hildegonde die per koets een tocht maken over Walcheren. Mattheus Gargon werd in 1661 in Haarlem uit Waals-Vlaamse ouders geboren. Hij begon zijn carrière als kandidaat-predikant bij de Franse Gemeente in Leeuwarden.

Gargon stapte vervolgens over naar de nederduits-gereformeerde kerk en was eerst predikant in Geffen en Nuland, voordat hij in 1702 in het Walcherse Serooskerke stond. In 1707 werd hij beroepen in Vlissingen, waar hij een jaar later ook nog werd benoemd tot rector van de Latijnse School. Gargon stichtte een echt domineesgezin. Alle drie zijn zonen werden predikant. Mattheus Gargon overleed in 1728 in Vlissingen.

Koffy of Chokolaat

In het tweede deel van de Walcherse Arkadia (pagina 54-66) wordt het bezoek aan de dan 64-jarige Nicolaas van Hoorn op Hof Noordbeek als volgt beschreven:

“Ik word hoe langer hoe meer in mijn eerste gedachten bevestigd, dat Walcheren een ander Tempe zy” [een mooi en vermakelijk land], schoot er Ewoud zeer vergenoegt op uit, “en ik vinde deze streek, (...), met hof aan hof, elk om 't prachtigst en vermakelijkst verrijkt: en die gedurige verandering van koornakkers, zaylanden, heerlijkheden en hoven, boomgaarden, en lusthuizen, zoud den ongevoeligsten aandoen, en droefgeestigen verblyden.”

Nauwlijks had hy die woorden gesproken, of zy waren voor eene groene poort, en dreeve [de laan die toegang verschaft tot de hof] die wederzijds een langen vijver had [dat moet zijn geweest aan weerszijde van de huidige Zuidbeekseweg, tussen het woonwagenkamp en de Jacoba van Beierenweg] en aan het einde een schoon Huis vertoonde door eene doorzichtige deur. Heerman, ziende dat Ewoud met veel genoegen op alles oog sloeg, vatte het woord, “en dit is”, zyde hy “Noordbeke, een geneuglijk Land- en Lusthuis van de Heer van Hoorn”; en teglijk de dreef inrydende, zagen zy nu en dan de Visschen in de overschaduwde vijvers; als spelende opspringen; terwijl de schelle vogelen in de frisse loveren [bladeren], als om strijd, zongen, en het geselschap door welluidende verscheidenheid van klanken, vermaakten, waartoe de koekoek vast de maat sloeg. Aan het einde der dreeve, en om de hoek gekomen,

stond de Heer Van Hoorn daar [op de splitsing van de huidige Zuidbeekseweg en de Jacoba van Beierenweg], die hen ziende toe trad, en met ernstige beleefdheid nodigde van den wagen en in huis te komen, en een bakje Koffy of Chokolaat te nuttigen. "Zulk een verzoek is te gunstig, om afgeslagen te worden", sprak Floris, en in eenen rustigen spronk van den wagen afspringende, hielp hy Isabelle en Hildegonde met gediensstige volwaardigheid ook af. Binnen getreden, en de wederzijdse pligtplegingen afgelegd, wierd de Koffy en Chokolaat in kopere schenkkanen, nevens een trekpot met zoethout, en een taljoor [bord of schotel] met boterhammen, en een ander met anijsbiscuit en harde rotjes [platte beschuitjes] opgezet. Ieder nam daar zijn genoeg van, en Hildegonde een kop Chokolaat, zeggende, "dit noemt men Vlissings ondergang, en zo ik hoor, is die drank aldaar zo [al]gemeen, en meer in gebruik, dan in Spanjen, daar men de Kakauw, Maniljes [vanille?], en andere mengelstoffe van de Chokolaat van daan brengt." (...) "Appelen", zeide de Heer van Hoorn, "zijn hier altijd zeer veel, maar zelden in zulken overvloed geweest, als nu. Noit zag men bloesemryker Lente, en vruchtbaarder Zomer: de Peeren, Pruimen, Kerssen staan ongelooflijk schoon; de Perzik en Abrikoos gerist, en ik heb er meer afgetrokken om lucht en voedsel te geven aan de grootste dan er in eenigen Zomer, by menschen geheugen, zyn gewassen. Sommigen, die alles uit alle voorvallen meinen te kunnen voorzegen, hebben reeds voorspeld, dat er een strenge Winter voorhande zy: omdat het, zeven jaare geleden, ook zo was. Gaat dit vast, zo hebben wij nog harder en langduriger vorst, als toen, te wachten, nademaal deze Zomer nog vruchtbaarder, als ter dier tijd, is. Maar wel ligt zullen deze Eilanden vry gaan, gelijk wy tot noch toe vry zyn van die schroomlijke sterfte der melk- en slachtbeesten. Die in de nabuurlanden geheele stallen verwoest, en in Vriesland alleen meer dan vyftig duizend verslonden heeft tot weergalooze schade van eigenaaren en landen."

Floris en Isabelle trekken zich terug op het landgoed en fluisteren elkaar lieve woorden toe. De rest van het gezelschap gaat verder met Van Hoorn.

"Hier is lands genoeg, zonder dat men van Boomgaarden Moeshoven make", antwoorde Heerman. "Zulke breede Vyver, zulke ruime Wandelpaden, zulke Hagen, Mantelingen, Kool- en Moestuinen bewijzen, dat men om wat Zaylands niet bekommerd zy." (...)

"t Is vremd", sprak de Heer van Hoorn "hoe de Visschen zo schielijk ontwaar kunnen worden [zo snel in 't oog krijgen], dat hier brood en aas te vinden zy. Ik heb daarin meermaals vermaak, als ik van ginder verre die herwaards zie aanzwemmen, en zich haasten, om wat te krygen. Daar moet een verborgen drift tot zucht van spijs deezen en allen dieren zijn ingeschapen, en hunne reuk moet daar in dien van de menschen te boven gaan." (...)

Ewoud: (...) "ziet, hoe alles hier toelacht en verlokt, en de vruchtbaarheid der Zeeuwsche aarde bewijst; de Bloemkool, de Aartichok, de Meloen, staat hier ongelijk grooter en schooner dan by ons: de boomen hangen overal volladen, en hebben stutten van nooden, om door hunne zware nederdrukkende vruchten niet te scheuren."

De ode aan de natuur duurt onverminderd voort. De beschrijving van Noordbeek eindigt met:

Nu waren zy weder by den Speelwagen [koets], en beleefdelijk afscheid genomen, en bedankt hebbende, traden zy op, en reede achter het huis om, en den weg naar Der Boede in.

Kaarten

Geschilderde of getekende afbeeldingen van de buitenplaats Noordbeek zijn voorsnog niet bekend. Gelukkig hebben we kaartmateriaal om een indruk te krijgen van de ligging en omvang van Noordbeek. Op de kaart van Walcheren van de cartografen Visscher en Roman (1655) lijkt Noordbeek te zijn ingetekend, maar kan het nog niet als buitenplaats worden be-

Kaart van Walcheren, gebroeders Hattinga, ca. 1750

stempeld. Die status krijgt het, zoals eerder beschreven, pas later.

Rond 1750 wordt de bekende Walcherenkaart van de gebroeders Hattinga uitgebracht. Noordbeek staat er uiteraard op, maar wordt abusievelijk Noordhout genoemd. Laatstgenoemde hof lag net ten zuiden van de dorpskern van Serooskerke, aan de Noordweg tussen Middelburg en Serooskerke.

Overigens is er wel een tekening bewaard gebleven van een zaagmolen met de naam Noordbeek. Het was Nicolaas van Hoorn, heer van Burgh, een gelijknamige neef van de eerder beschreven heer van Koudekerke, die de molen kocht in het tweede kwart van de achttiende eeuw. Deze Nicolaas veranderde de naam van zijn nieuwverworven molen, die aanvankelijk Doornbos heette, in Noordbeek, naar de buitenplaats. Het buitenverblijf was op dat moment overigens nog niet zijn bezit, maar nog in handen van zijn oom Nicolaas Jan. Kunstenaar Jan Arends maakte in 1783 een tekening van de molen, die aan de rand van het Vlissingse molenwater stond.

Om dit artikel niet te laten vervallen in een opsomming van familiegegevens, zijn hieronder alle Van Hoorns die eigenaar waren van Noordbeek schematisch weergegeven.

De familie Van Hoorn op Hof Noordbeek

Tweede helft zeventiende eeuw (zeker na 1661) Jacob van Hoorn (1629-1692). Vervolgens diens weduwe Wilhelmina Hen-riette Heylersich.

1700 Nicolaas van Hoorn, heer van Koudekerke (zoon van Jacob) (1652-1734).

1734 Nicolaas Jan van Hoorn (zoon van Nicolaas) (1685-1746), raad en schepen van Vlissingen, extraordinair raad van Indië, rekenmeester van de Kamer Zeeland van de VOC, waterbaljuw van Middelburg.

Vervolgens diens weduwe Johanna Arnoudina Pasques de Chavonnes.

1763 mr. Nicolaas van Hoorn, heer van Burgh (neef van Nicolaas Jan) (1703-1776), raad, secretaris en verschillende jaren burgemeester van Vlissingen, rekenmeester en bewindhebber van de Kamer Zeeland van de VOC. Nicolaas' rouwbord hangt in de Jacobuskerk in Renesse.

Tussen 1772 en 1776 dr. mr. Jan Cornelis van Hoorn, heer van Burgh (zoon van

mr. Nicolaas) (1744-1786), raad, thesauriër, schepen en burgemeester van Vlissingen, secretaris van de Landvierschaar van Vlissingen, bewindhebber van de WIC en de VOC. Verder nog talrijke andere functies waaronder overdeken van diverse gilden en president van het Collegium Medicum.

Jan Cornelis' rouwbord hangt in de Jacobuskerk in Renesse. In Vlissingen worden de Van Hoorns van Burgh in herinnering gehouden met een straatnaam. Vervolgens diens weduwe Catharina Maria Isebree. Zij huwde later Jan IJsselstein, heer van Renesse en Moermond. Hij zorgde ervoor dat de rouwborden van de Van Hoorns een plaatsje kregen in de kerk van Renesse.

1788 Johanna Margretha van Hoorn (dochter van dr. mr. Jan Cornelis) (1765-1820).

Einde tijdperk Van Hoorn

We pakken de draad op in 1799. In dat jaar verkochten Johanna Margaretha van Hoorn en haar man Frans Reinier Radermacher hun buiten aan Willem Wisse, burgemeester van Grijskerke. De periode dat de familie Van Hoorn de scepter zwaaide over Noordbeek kwam hiermee ten einde. De grandeur van de luthof was bij genoemde

Een deel van de huidige Zuidbeekseweg – tussen de bocht bij het woonwagenkamp en de Jacoba van Beierenweg – was de toegangslaan ofwel de dreef van Hof Noordbeek. (foto: Jaco Simons)

transactie al een eind verloren gegaan. In tien jaar tijd was het geheel immers met een kwart in waarde gedaald.

Willem Wisse was naast dorpsbestuurder een vermogende landman. Al in 1805 deed hij afstand van zijn bezittingen en werden deze verdeeld onder drie van zijn zonen. Simon ging in het herenhuis van Noordbeek wonen. Zijn oudere broer Jan vestigde zich op de bijbehorende boerderij. Of Adriaan Wisse boerderij Zuidbeek betrok is niet duidelijk. Verschillende bronnen spreken elkaar hierover tegen. In ieder geval ging Zuidbeek niet veel later over naar een andere eigenaar.

In de loop van de Franse tijd (1795-1814) werd het ook op Walcheren steeds moeilijker om landgoederen te onderhouden. Het herenhuis van Noordbeek moet vóór 1820 zijn afgebroken, althans volgens de lijst van gesloopte buitenplaatsen op Walcheren die Zacharias Paspoort ons naliet. Op het kadastrale minutenplan van 1822 herkennen we echter nog de resten van het eens zo chique Noordbeek. (zie kadastrale plan, West-Souburg, sectie A) Het lijkt er op dat het voormalige herenhuis en bijgebouwen een andere functie, ten behoeve van de landbouw, hebben gekregen. Ze worden als huis, boerenschuur en erf aangegeven. (percelen 117 en 118) De omliggende tuinen en waterpartijen zijn omgeploegd of gedempt. Uiteindelijk zou slechts het boerenbedrijf van Noordbeek overblijven. (percelen 69 en 70)

Huidige tijd

In de twintigste eeuw werd het eigenschap van boerderij Noordbeek gedomineerd door de landbouwersfamilie Kodde. Zij bezit nu nog steeds het boerenbedrijf. Het is jammer dat de hekpalen die de entree van de hof aankondigen enigszins vervalLEN zijn en dat de identiteit van de boerderij voor voorbijgangers niet te lezen valt. Een kleine herinnering aan de eens zo prachtige luthof, waar de regentenfamilie Van Hoorn ruim twee eeuwen haar toevluchtsoord had, zou historisch gezien zeker op zijn plaats zijn. Wie weet, komt het er ooit van.

De huidige boerderij Noordbeek aan de Jacoba van Beierenweg (foto: Jaco Simons)

Over de auteur:

JACO SIMONS, studeerde kerkorgel en piano aan het conservatorium. Naast het docentschap muziek houdt hij zich bezig met archiefonderzoek. Hij publiceerde in de bladen *Den Spiegel*, *Arneklanken*, *Klaver Vier*, *Nehalennia*, *Saillant* en *De Wete*.

Gelijktijdig met de publicatie van dit artikel verschijnt er ook in *De Wete*, het blad van de Heemkundige Kring Walcheren, een artikel van Jaco Simons over Gargons Walcherse Arkadia. Overigens volgt er later dit jaar in het genoemde blad nóg een bijdrage over Gargon.

Bronnen

Literatuur

- D.G. van Epen, *Het geslacht Van Hoorn van 1571 tot 1899*, Brussel, 1899
- M. Gargon, *Walcherse Arkadia I en II*, Leiden 1715 en 1717
- F. Nagtglas, *Levensberichten van Zeeuwen*, Middelburg 1888-1893

- J. Simons, 'Zwanenburg', 'Pauwenburg', 'Westerwijk', 'Valkenisse', 'Vrijburg' en 'Ravestein' in: *De Wete*, 2008, nr. 3, 2009, nrs. 2 en 3, 2010, nr. 1, 2011, nr. 1, 2012, nr. 1 en 2013, nr. 4
- J. Simons, 'Grooten Boomgaard', 'Bon Repos', 'Papegaaenburg' en 'Anderwijk' in: *Den Spiegel*, 2010 nr. 1, 2010 nr. 4, 2011 nr. 3 en 2012 nr. 2
- J. Simons, 'Delflust, later het Hollands Hof' en 'Brakenburg'; 't Hof te Cleverskerke', 'Hof Rustenburg' en 'Hof Weiburg' in: *Arneklanken*, 2012 nrs. 3 en 4; 2014 nrs. 1, 2 en 3
- J. Simons, 'Een treffelijke en playsante Hof-Stede ende Schoonen Thoren - 't Huys te Gapinge, in: *Nehalennia*, winter 2014.
- M. Smallegange, *Nieuwe Cronyck van Zeeland*, Middelburg 1696
- N. Visscher en Z. Roman, 'Atlas van Zeeland', Amsterdam/Middelburg 1655

Website's:

- www.inl.nl (Instituut voor Nederlandse Lexicologie. Betekenis van (oud-)Nederlandse woorden)
- www.watwaswaar.nl (kadastrale plans 1832)
- www.zeeuwengezocht.nl

Gemeentearchief Vlissingen

- 'Oudrechterlijk archief West-Souburg', transportregisters en overlopers, inv. nrs. 1475 t/m 1487

Zeeuws Archief

- 'Atlas Hattinga', Kaarte van het eyland Walcheren de Ao. 1641 gemaakt door Christoffel Bernards, D.W.C. en/of A. Hattinga, ca. 1750. inv. nr. 13
- idem, Kaart van Walcheren [blad 8], (1750), inv. nr. 23
- 'Kaarten Zeeland', Reiskaart van het eiland Walcheren (ca. 1780), inv. nr. 1920.79
- idem, Eiland Walcheren (ca. 1800), inv. nr. 1956.15
- 'Polder Walcheren', overlopers, vergaarboeken en leggers, inv. nrs. 277 t/m 279, 912 t/m 916 en 918
- 'Rekenkamer van Zeeland', Rekenkamer 'A', inv. nrs. 432 en 743